

ИЗМЕЂУ ПОЧЕТКА И КРАЈА

Саша Јеленковић, *Педесет*, „Архипелаг”, Београд 2014

Дакле, све је у броју педесет. Пре свега, песник Саша Јеленковић је рођен 1964. године. Затим, његова најновија књига, без разврставања у циклусе, садржи тачно педесет песама, као што је то и њен наслов, уосталом. Чак је и на корицама књиге фотографија металног новчића од педесет динара, додуше серија из 1955. године. Што може и да наслути могућу полазну мотивску линију читаве књиге стихова недвосмисленог имена.

Разлог зашто у Јеленковићевој песничкој књизи нема циклусног одвајања јесте у факту што постоји извесна заједничкост, на плану тематског и медитативног. Наиме, у средишту књиге *Педесет* јесте појединац данас и овде, чији статус, очигледно, нимало није завидан. И статуса изабраних појединаца, који су кадри изменити постојеће стање.

Довољно је само подсетити на Сартров доживљај термина егзистенције резервисаног за начин постојања човека, појединца, уз опаску да Сартров закључак гласи како „егзистенција претходи есенцији”, што се нама чини много удаљеним. И ближи смо Кјеркегоровом промишљању да човек мисли и егзистира, а егзистенција само подваја мишљење и биће. И данас, све више неснађеног и изгубљеног појединца удаљава од есенције, толико да је на њу осамљеник и заборавио. А управо је таква ситуираност и песника и његових читалаца, независно од године рођења.

Зато се песник Јеленковић и јавља из заједничке нам збиље, али не само из ње и не увек из ње, већ и зачас из природе и зачас из надреалних и зачудних сфера, и из литературе. Чак и унутар једне песме, често из више дестинација и топонима. Песник се оглашава и са пута ка почетку, као и са пута ка крају, са успона ка духовном и из рукавца ка обемишљеном, из веровања у вечност и из загрљаја пролазности. Неретко, истовремено из супростављених полова. А то се све скупа, са својим континуираним контрастом, може окарактерисати извесном неизвесношћу, као и осамљеношћу („седим закључан у себи”) и отуђеношћу („Изађеш на улицу, ходаш међу / непознатим људима”), а уз то и очигледном угроженошћу („Живео сам иза и испред / У страху и растерећен / Убележен и прецртан”) и сумњом у сопствени идентитет („ништа није далеко као лице / у огледалу”), а што сведоче не само цитирани стихови, већ то илуструју и песникове медитације током читаве књиге, које се издвајају као вредна посебност.

И из нетом цитираних стихова издваја се још једно обележје Јеленковићево најновије песничке књиге, а то су несигурност и двосмисленост лирског субјекта, који се очитују и кроз бројне противречности, контрасте, дуализме, па и антитезе (на пример, у песми од девет стихова

„И тако ми” читамо две потпуно опречне реченице у прва три стиха – „Неко не зна да му је потребан / анђео чувар” и „Неко не зна да му није потребан анђео чувар”. Исти је случај и у песми „Не познајем”, која започиње стихом: „Не познајем никога / коме се верује”, док се исповедно окончава: „И он ме прати погледом, / благ и невидљив”). А све је то у функцији несигурности и растрзаности лирског субјекта, који је свестан да је његово окружење представа, која тражи да се пореди са другим (Шопенхауер) нама познатим појавама, а можда и са „другим ја” (Кјеркегор), наглашавајући да поменута човекова представа није нека нова истина („подсети се да ли је / ово стварност или већ виђено ... и прочитано”). Шта више, реч је о представи лажи и привида (Лакан). Лирски субјект је сагласан, што примером сведочи, са Шелинговим уверењем да реалност јесте нешто што се може мислити само помоћу свог бивства, што подразумева да се „принцип бивства и мишљења поклапају” и моделирају зависно од знања и искуства, који не би требали бити условљени нечим другим, поготово не појавама које су изнад наших могућности, на које смо немоћни да утичемо. А активни смо (са)учесници наше немоћи, изгубљености, обезнађености, апсурда, осећања сувишности и непотребности („Седим и чекам да дође то нешто / што не долази. Да прође то оно / што не пролази”, „Дечаче, тешко је поверовати / у ново лице”, „Кад више не будемо знали шта ћемо са собом”, „Добро је овде где смо изгубљени”, „Из света је одсутна благод”, „Тонули смо неопрезни ... из лепог у ружно, из непознатог / у неизвесно”).

Тако, од стране иних и силних, предвиђен и конципиран је статус појединца, који принудно прихвата наречену заданост да „не може отићи даље / од краја света. / Који је у њему, већ”.

Дакле, то је усуд и удес данашњег појединца, лишеног камијевског права на промену без насиља („Ако чујеш да се нешто котрља, устани, / уступи место, заборави на врх и дно”), лишеног права на избор и слободу, којима се једино тако може одржати живот достојан појединца („Волео бих да сам јануарска светлост / која исправља неправде. Или звоно / које шапуће и гледа око себе. Или смех / који каже мируј Богу се све поклања”). Наиме, колико год изгледало као „оностраније” (руско-формалистички) данас је човек закинут за оно за шта се искрено и несебично борио и залагао читавог свог живота. И његова позиционираност је врло незахвална јер, подсетимо се, слобода не само да представља првобитно постојање, не само да има моћ да досегне и предбивствену дубину, већ је у слободи и скривена тајна и магија света, али и дух стваралаштва и новог бића (Берђајев), што је данас песнику и нама-читаоцима насушно у борби да се ослободимо ништавила, очаја и безнада који нам се све више приближавају и опкољавају нас, а што на ироничан начин потврђују и следећа три централна стиха песме „Некако ми је лакнуло”: „Ништа није тако узбудљиво / као досада. Ишчекивање и осећај / пропадања”.

У лажном и наводном покрету обезбеђивања услова за заједнице, какав је данас и овде, страдају и појединци који се својим склоностима издвајају. Наиме, „у пренатрпаном вагону”, чији смо житељи и ми, иако „душа не може да напусти себе”, ипак, „нити звезда може да објасни саму себе. / Као што ни одсвиран тон себе не чује” (стихови су из зачетне песме „Тако је у свету”). У истој песми, мада је та слика значајно присутна и у другим песмама, песник нуди или се плаши могућег решења – „Силазимо, увек силазимо, пролазници / који се не заустављају”, чиме је симбол краја и смрти врло близак. Њима требамо и морамо придружити и ранији цитат из кога издвајамо реч – пропадање.

Међутим, у оваквим тренуцима, може читаоце и тумаче запахнути Ничеова промисао да човек није сврха, већ мост (поготово научник, филозоф, уметник, књижевник) и да се у таквим појединцима може проценити управо та свесност и готово добровољност преласка, силаска и пада, упркос свему. Штавише, и Јеленковић и Ниче су убеђени да у свим појединцима има те склоности ка силаску (читај – прихваћеној жртви), и који се не доживљава тако трагично.

У таквом контексту можемо прихватити Јеленковићево питање о залудности или жртви упућено Емпедоклу: „Да ли би свет и без тебе имао исте речи / за несаницу, маглу, небо и скок?”

Уочава се и песникова потреба да извештај број појава и предмета учестало користи из песме у песму. На пример, најчешће камен и јабука (античко-библијски мотиви, иначе), који су симболи скоро читаве књиге. Песник Јеленковић прелива и друге речи из песме у песму. Некад то чини из песме у песму (у само две песме, трећој и четвртој, по реду, у књизи, читамо песникову жал: „нема јабуке у којој могу, / као семенка, мирно заспати / док јутро сечива на засече кору”, али и одговор на постављено питање зашто: „треперим на путу, на улици, / на степеништу, као тетива на луку / са којег је одапета стрела пренула / из сна семенку јабуке”, што говори да нигде нема потребног и исконски заслуженог мира). Некада је поменуто учестало појављивање одређених речи у већим размацима. Једна од њих је и помињани силазак.

У песми „Кавез”, чији наслов, нажалост, потпуно одговара заједничком статусу заточеништва и безнада, изгубљености и дезоријентисаности нас „саучесника и сведока” („У кавезу је мрак. И звезде су закључане / док траје молитва непознатом, сакривеном, / било каквом лудилу”), скреће пажњу на судбину не само појединаца, већ и заслужних чланова заједнице, који је једини могу и променити односно вратити прволиком ипостасу.

Александар Б. ЛАКОВИЋ